

Avrupa Birliği tarafından
eş-finanse edilmektedir

Dijital Riskler ve İhtiyaç Analizi

YÖNETİCİ ÖZETİ	3
KISALTMALAR	5
1. GİRİŞ: AMAÇ VE BAĞLAM	6
2. YÖNTEM	7
2.1. Veri Toplama Süreçleri ve Araçları	8
2.1.1. Literatür Taraması	8
2.1.2. Nicel Veri: Anket Uygulaması	8
2.1.3. Nitel Veri: Odak Grup Görüşmeleri	8
2.1.4. Saha Eğitimleri ve Gözlemler	9
2.2. Örneklem ve Katılımcı Profili	9
2.3. Veri Analizi	9
2.4. Etik Çerçeve	10
3. BULGULAR	10
3.1. Çocukların Dijital Kullanım Profili: Oyun Hegemonyası ve Ekran Süresi Yönetimi	10
3.1.1. Dijital Çağın “Zaman” Paradoksu: Süreyi Ölçmek Neyi Ölçer?	11
3.1.2. Nöropsikolojik Temeller: Dürtüsellik, Ödül ve Özdenetim	12
3.1.3. Özdenetimin Sosyokültürel Boyutu: Disiplin mi, Müzakere mi?	12
3.1.4. Dijital Yorgunluk ve Ebeveynin Çıkmazı	13
3.1.5. Ekran Süresinin Psikososyal Etkileri	13
3.1.6. Eğitimsel ve Bilişsel Boyut: Ekran Süresi Öğrenmeyi Nasıl Etkiler?	13
3.2. Risk Algısındaki Uçurum: "Teknik Korku vs. Sosyal Tehdit"	14
3.2.1. Kavramsal Çerçeve: Riskin Çok Katmanlı Yapısı (4C Modeli)	14
3.2.2. Ebeveynlerin Perspektifi: "Dışarıdaki Düşman" ve Ahlaki Kaygılar	14
3.2.3. Çocukların Perspektifi: Teknik Korkular ve Anlamlandırma Sorunu	15
3.2.4. Gözden Kaçan Boyut: Yapısal (Sözleşme) Riskler	16
3.3. Ebeveynlerin Perspektifi: Kaygı, Kontrol ve Cinsiyetlendirilmiş Sorumluluk	16
3.3.1. Dijital Ebeveynliğin Cinsiyetlendirilmiş Doğası	17
3.3.2. Risk Algısında Öncelikler: "Dışarıdaki Düşman" Korkusu	18
3.3.3. Denetim Stratejileri: "Polisiye Tedbirler" ve Yasaklama	18
3.3.4. Kapasite Eksikliği ve Eğitim Talebi	18
3.4. Ebeveynlerin Kapasite Eksikliği ve Eğitim Talebi	19
3.5. Genel Değerlendirme	21
4. SONUÇ: KORUMA KÜLTÜRÜNDEN DAYANIKLILIK KÜLTÜRÜNE	22
KAYNAKLAR	25

YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu rapor, UNICEF Türkiye tarafından yürütülen, Avrupa Birliği tarafından eş finansmanı sağlanan **ACAR (Çocuk Hakları Konusunda Güçlü Hesap Verebilirlik İçin Güçlü Sivil Toplum)** Projesi, Sivil Toplumla İşbirliği programı kapsamında yürütülen “Gençlerle Katılımcı Bilgi Üretimi ve Medya İzleme için Kapasite Geliştirme Projesi”nin analitik çıktısı olan “**Dijital Riskler ve İhtiyaç Analizi**” çalışmasını analitik bir çerçeveye ile sunmaktadır. Rapor, literatür taraması, odak grup görüşmeleri ve saha atölyelerinin yanı sıra, İzmir genelinde tamamlanan kapsamlı anket uygulamasının bulgularını bir araya getirerek, dijital riskleri hem nitel hem de nicel verilerle bütüncül biçimde ortaya koymaktadır.

Araştırma, **karma yöntem** yaklaşımıyla gerçekleştirilmiştir. Saha çalışması kapsamında İzmir’in farklı sosyoekonomik bölgelerinde yaşayan **200 çocuk ve 150 ebeveyn olmak üzere toplam 350 katılımcıya** anket uygulanmıştır. Buna paralel olarak yürütülen ancak farklı katılımcıları kapsayan **225 çocuk ve 84 ebeveyn** (toplam 309 kişi) doğrudan eğitim verilerek nitel gözlemler yapılmıştır.

Elde edilen bulgular, ebeveynler ve çocuklar arasında dijital risk algısı açısından derin bir “**Algı ve İletişim Kopukluğu**” olduğunu kanıtlamaktadır. Ebeveynlerin %70,6’sı en büyük risk olarak “**kötü niyetli kişilerle tanışma**” ve “**uygunsuz içerik**” (%60,8) gibi sosyal ve ahlaki tehditleri görürken; çocuklar riskleri “**hesap çalınması**” (%64,7) ve “**virüs bulaşması**” (%51) gibi teknik ve varlık odaklı tehditler üzerinden tanımlamaktadır. Bu ayrışma, tarafların aynı dili konuşmasını engellemekte ve aile içi güvenlik yönetimini verimsizleştirmektedir.

Saha verileri ayrıca, ebeveynlerin başvurduğu denetim yöntemlerinin (Ebeveyn Anketi: 'Çocuğunuzun dijital güvenliği için hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?' sorusuna %45,1 oranında 'Cihazını karıştırırım/kontrol ederim' yanıtı) çocuklarda güvenli davranışı değil, “gizlenme” refleksini tetiklediğini göstermektedir. İnternette rahatsız edici bir durumla karşılaşan çocukların %72,5’i sorunu yalnızca “kişiyi engelleyerek” çözmeye çalışmakta (Çocuk Anketi: 'İnternette rahatsız edilirsen ne yaparsın?' sorusuna 'Kişiyi engellerim' yanıtı) ve %49’u bu durumu ailesine haber vermemektedir (Çocuk Anketi: 'Bu durumu aileye anlatır mısın?' sorusuna 'Hayır/Anlatmam' yanıtı). Bu “**sessizlik döngüsü**”, çocukları siber zorbalık ve istismar karşısında savunmasız bırakmaktadır. Ayrıca dijital ebeveynlik sorumluluğunun %84,3 oranında annelerin üzerinde olması, toplumsal cinsiyet rollerinin dijital alanda da

yeniden üretildiğini doğrulamaktadır. Bu çerçevede çalışma; **başta politika yapıcılar, sivil toplum örgütleri ve araştırmayı yürüten kurumumuz olmak üzere tüm paydaşlar için**, UNICEF ve ACAR'ın çocuk hakları temelli yaklaşımıyla uyumlu bir paradigma değişikliği önermektedir. Bu öneri, **'Riskten Koruma' (Safety)** odaklı yaklaşımdan **'Dijital Dayanıklılık' (Resilience)** odaklı yaklaşıma geçişi temel alır. Çocukları risklerden tamamen yalıtılmak yerine onların riskleri tanıyan, duygusal manipülasyonu fark eden ve korkmadan yardım isteyebilen aktif özneler olarak güçlendirilmesi hedeflenmelidir.

Raporun politika önerileri, sahadan elde edilen bu somut veriler ışığında şu başlıklarda toplanmıştır:

- Ebeveynlerin "polisiye denetimden" çıkarılıp, iletişim odaklı **"dijital mentorlara"** dönüştürülmesini sağlayacak kapasite geliştirme programları,
- Çocukların "engelleme" refleksinin ötesine geçip "raporlama ve yardım isteme" davranışını benimsemelerini sağlayacak, duygusal farkındalık odaklı okul atölyeleri,
- Dijital alanın, fiziksel oyun alanı eksikliğini telafi eden bir "sığınak" olmaktan çıkarılması için yerel yönetimlerce alternatif sosyal alanlar yaratılması,

Sosyal medya platformlarında çocuklara yönelik algoritmik denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve çocuk katılımını esas alan danışma gruplarının oluşturulması.

KISALTMALAR

ACAR: Türkiye’de Çocuk Hakları Konusunda Güçlü Hesap Verebilirlik İçin Güçlü Sivil

Toplum: Merkezde ve Yerelde İzleme, İş Birliği ve Savunuculuğun Güçlendirilmesi Projesi

DMAD: Dijital Medya Araştırmaları Derneği

ERIC: Ethical Research Involving Children

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

1. GİRİŞ: AMAÇ VE BAĞLAM

Dijital dönüşüm, çocukların gündelik yaşamını dönüştürürken aynı anda yeni olanaklar ve kırılganlıklar yaratmaktadır. İnternet, çocuklar için öğrenme, yaratıcılık, sosyalleşme ve ifade alanı sunarken; aynı zamanda siber zorbalık, dijital manipülasyon, çevrim içi taciz, veri gizliliği ihlali ve içerik şiddeti gibi çok boyutlu riskleri de beraberinde getirmektedir (Livingstone & Stoilova, 2021). Bu nedenle dijitalleşme yalnızca teknik bir gelişme değil, çocuk hakları ve refahı açısından yeniden düşünülmesi gereken sosyal bir dönüşümdür.

Bu dönüşümün uluslararası hukuk düzlemindeki en güncel karşılığı, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin 2021 yılında yayımladığı 25 No'lu Genel Yorum'dur. Komite bu belgeyle, çocuk haklarının dijital ortamda da 'çevrim dışı ortamda olduğu gibi' eksiksiz geçerli olduğunu ilan etmiş; devletlere ve ilgili aktörlere, çocukların 'korunma hakkı' ile 'katılım, ifade özgürlüğü ve bilgiye erişim hakları' arasında hassas bir denge kurma yükümlülüğü getirmiştir. Elinizdeki bu rapor, Genel Yorum'da çizilen küresel çerçevenin Türkiye yerelindeki izdüşümünü sunmaktadır. Çalışma, sahadan elde edilen verilerle, Komite'nin özellikle vurguladığı 'denetim ile çocuğun gelişen kapasitesi ve mahremiyeti arasındaki dengenin' ebeveynler tarafından nasıl yönetildiğini (veya yönetilemediğini) somut bir şekilde tartışmaya açmaktadır

Bu rapor, Avrupa Birliği eş finansmanında ve UNICEF Türkiye tarafından yürütülen “Çocuk Haklarında Alanında Çalışan Sivil Toplum Örgütleriyle Bilgi Üretimi ve İzleme Üzerine İş Birliği Programı” (ACAR) kapsamında desteklenen “Gençlerle Katılımcı Bilgi Üretimi ve Medya İzleme için Kapasite Geliştirme Projesi”nin analitik bileşenlerinden biridir. Araştırma, Türkiye’de çocukların dijital ortamlarda karşılaştıkları risk türlerini anlamayı, bu risklerin uluslararası literatürdeki kavramsallaştırmalarıyla Türkiye bağlamında nasıl keşiştiğini ortaya koymayı ve yerel düzeyde çocuklar ile ebeveynlerin deneyimleri üzerinden doğrulamayı amaçlamaktadır.

Bu doğrultuda çalışma, iki ana eksen üzerine kurulmuştur. Birincisi, literatür taraması aracılığıyla dijital risklerin türlerini, çocukların çevrim içi davranış örüntülerini, ebeveynlik modellerini ve toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikleri sistematik biçimde incelemiştir. İkincisi ise İzmir’de yürütülen odak grup görüşmeleri aracılığıyla bu literatür bulgularını sahada test etmiş, çocuk ve ebeveynlerin algı, tutum ve deneyimlerinden nitel veriler

toplamıştır. Böylece araştırma, kuramsal bilgiyle yerel gözlemleri buluşturarak çok katmanlı bir analiz ortaya koymuştur.

UNICEF'in "Evidence-Informed Programming for Child Digital Rights" yaklaşımıyla uyumlu olarak bu çalışma, yalnızca risklerin kategorik biçimde tanımlanmasını değil, çocukların bu risklerle nasıl baş ettiklerini ve hangi sosyal destek mekanizmalarına gereksinim duyduklarını da anlamayı hedeflemektedir. Çalışmanın odağında, "riskten korunma" değil, "riskle baş etme kapasitesinin güçlendirilmesi" fikri bulunmaktadır. Çünkü çocuklar dijital ortamlarda kaçınılmaz biçimde risklerle karşılaşmakta, fakat bu karşılaşmalar aynı zamanda dayanıklılık, eleştirel düşünme ve öz farkındalık becerilerinin gelişmesi için pedagojik fırsatlar da sunmaktadır (Helsper & Vosloo, 2022; Livingstone & Pothong, 2023).

İhtiyaç analizi, UNICEF ACAR'ın genel çerçevesine uygun olarak üç temel ilkeye dayanır:

1. **Katılımcılık:** Çocuklar, yalnızca araştırma nesnesi değil, dijital deneyimlerin aktif yorumcuları ve politika süreçlerinin paydaşları olarak görülür.
2. **Kapsayıcılık:** Sosyoekonomik eşitsizlikler, toplumsal cinsiyet farkları ve kültürel bağlam dikkate alınarak farklı çocuk gruplarının özgün ihtiyaçları değerlendirilir.
3. **Kapasite Geliştirme:** Çocuklar, ebeveynler ve yerel kurumlar arasında sürdürülebilir dijital dayanıklılık mekanizmaları oluşturulması hedeflenir.

Bu kapsamda geliştirilen "Dijital Risk Analizi", yalnızca mevcut tehditleri haritalandırmakla kalmaz; aynı zamanda çocukların güvenli, üretken ve katılımcı dijital yurttaşlar olarak güçlenmeleri için politika, eğitim ve toplumsal farkındalık önerileri üretir.

Sonuç olarak bu çalışma, dijital çağda çocuk haklarının korunması kadar, çocukların dijital hak öznesi olarak tanınmasını da amaçlamaktadır. Dijital risklerin analizinden dijital dayanıklılığa uzanan bu yaklaşım, Türkiye'de çocukların medya ve teknolojiyle kurdukları ilişkiye dair yeni bir kavramsal zemin sunmaktadır.

2. YÖNTEM

Bu çalışma, çocukların ve ebeveynlerin dijital risk algılarını, çevrim içi deneyimlerini ve dijital güvenlik ihtiyaçlarını çok boyutlu olarak analiz etmek amacıyla **karma yöntem (mixed-method)** deseniyle gerçekleştirilmiştir.

Araştırma süreci, literatür taramasından elde edilen teorik çerçevenin, nicel (anket) ve nitel (odak grup ve atölye gözlemleri) verilerle test edilmesi ve doğrulanması (triangülasyon) esasına dayanmaktadır.

2.1. Veri Toplama Süreçleri ve Araçları

Araştırma verileri, birbirini tamamlayan dört farklı kanaldan toplanmıştır:

2.1.1. Literatür Taraması

Çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmak amacıyla 2017–2025 yılları arasında yayımlanan akademik çalışmalar, UNICEF ve OECD raporları incelenmiştir. Dijital riskler; "İçerik", "Temas", "Davranış" ve "Sözleşme" (4C Modeli) kategorileri altında sınıflandırılarak soru formlarına temel oluşturmuştur.

2.1.2. Nicel Veri: Anket Uygulaması

Sahadaki yaygın eğilimleri ölçmek amacıyla, İzmir'in farklı bölgelerinde yaşayan **10–18 yaş arası çocuklar ve ebeveynlerine** yönelik yapılandırılmış anket 1 Ekim 2025 ve 15 Kasım 25 tarihleri arasında online ve yüz yüze olarak uygulanmıştır.

- **Örneklem:** Toplam **350 katılımcı** (200 çocuk, 150 ebeveyn).
- **Kapsam:** Anketlerde dijital alışkanlıklar, karşılaşılan risk türleri, ebeveyn denetim mekanizmaları ve mahremiyet farkındalığı sorgulanmıştır.

2.1.3. Nitel Veri: Odak Grup Görüşmeleri

Anket verilerini derinleştirmek ve katılımcıların deneyimlerini kendi ifadeleriyle anlamak amacıyla iki aşamalı odak grup çalışması yapılmıştır:

1. **Gürçeşme Oturumu (24 Temmuz 2025):** İzmir Büyükşehir Belediyesi Gürçeşme Yerleşkesi'nde toplam **23 çocuk** (10-16 yaş) ile tam gün süren oturumlar gerçekleştirilmiştir.
2. **Buca ve Kadifekale Oturumu (21 Ağustos 2025):** Buca ve Kadifekale Çocuk Merkezleri'nde **8 ebeveyn ve 5 çocuk** ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

2.1.4. Saha Eğitimleri ve Gözlemler

Eğitim materyallerinin etkisini ölçmek ve davranış değişikliği potansiyelini gözlemlemek amacıyla, **23 Kasım – 4 Aralık 2025** tarihleri arasında İzmir genelindeki 9 farklı merkezde (Uzundere, Buca, Kadifekale, Limontepe, Yenişehir, Cengizhan, Gürçeşme, Gümüşpala ve Uğur Okulları) eğitimler düzenlenmiştir.

- **Erişim:** Bu süreçte **225 ocuk** ve **84 ebeveyn** olmak üzere toplam **309 tekil kişiye** ulaşılmıştır.
- **Yöntem:** Eğitimler sırasında katılımcıların dijital güvenlik kavramlarına verdikleri tepkiler ve sordukları sorular, nitel veri olarak analiz sürecine dahil edilmiştir.

2.2. Örnekleme ve Katılımcı Profili

Çalışmanın saha ayağında, İzmir'in toplumsal çeşitliliğini kapsayan bütüncül bir veri setine ulaşmak hedeflenmiştir. Bu amaçla, İzmir Büyükşehir Belediyesi ocuk Merkezleri stratejik birer erişim noktası olarak kullanılmıştır. Merkezlerin kentin farklı mahallelerine yayılmış yapısı sayesinde, farklı sosyoekonomik düzeylere (SES) sahip hanelere doğrudan erişim sağlanmıştır.

Katılımcı seçim sürecinde, merkez ve evre ilçeler arasındaki bölgesel dinamikler dikkate alınmış; örneklemin yaş, cinsiyet ve ebeveyn eğitim durumu açısından homojen bir yapıdan ziyade, İzmir'in heterojen yapısını temsil edecek bir çeşitlilikle olmasına zen gösterilmiştir.

2.3. Veri Analizi

Toplanan veriler, UNICEF'in bilgi üretimi standartlarına uygun olarak iki aşamalı analize tabi tutulmuştur:

- **Nitel Analiz:** Anket verileri dijital ortamda toplanmış, temizlenmiş ve tanımlayıcı istatistiksel yöntemlerle (frekans ve yüzde dağılımları) analiz edilmiştir. ocuk ve ebeveyn yanıtları karşılaştırılarak algı farkları (risk vs. güvenlik) raporlanmıştır.
- **Nitel Analiz:** Odak grup görüşmeleri ve atölye notları tematik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Veriler; "güven", "denetim", "iletişim kopukluğu" ve "toplumsal cinsiyet" gibi kodlar altında gruplandırılarak yorumlanmıştır.

2.4. Etik Çerçeve

Çalışma, çocuklarla yürütülen araştırmalara özgü yüksek etik standartlar (UNICEF ERIC ilkeleri) temel alınarak yürütülmüştür.

- Tüm süreçler için **İzmir Ekonomi Üniversitesi Etik Kurulu** onayı alınmıştır.
- Katılımcı çocukların ebeveynlerinden onam, çocukların kendilerinden ise sözlü rıza alınmıştır.
- Veriler anonimleştirilerek saklanmış ve kişisel bilgiler (ad, soyad, iletişim bilgisi) analiz raporlarında kullanılmamıştır.

3. BULGULAR

Bu bölüm, araştırma kapsamında toplanan nicel ve nitel verilerin sentezini sunmaktadır. Literatür taramasından elde edilen teorik risk tanımları, İzmir’de gerçekleştirilen odak grup görüşmeleri (nitel) ve toplam 350 katılımcı ile yapılan anket çalışması (nicel) ile test edilmiştir. Bu üçgenleme (triangülasyon) yöntemi, çocukların ve ebeveynlerin dijital dünyayı algılama biçimlerinde belirgin ve istatistiksel olarak anlamlı ayrımlar olduğunu ortaya koymuştur. Bulgular; çocukların dijital kullanım alışkanlıkları, risk algısındaki kuşak farkı, ebeveyn denetim stratejilerinin etkinliği ve toplumsal cinsiyet rolleri ekseninde aşağıda detaylandırılmıştır.

3.1. Çocukların Dijital Kullanım Profili: Oyun Hegemonyası ve Ekran Süresi Yönetimi

Literatürde dijital alanın çocuklar için fiziksel kısıtlılıkların telafi edildiği bir "telafi mekânı" (compensatory space) işlevi gördüğü belirtilmektedir. Saha araştırması, çocukların dijital dünyayı bir "hak arama" veya "bilgi edinme" yerinden ziyade, ağırlıklı olarak bir tüketim ve eğlence alanı olarak kodladığını sayısal verilerle doğrulamaktadır.

- **Platform Tercihleri ve Amaç:** Anket sonuçlarına göre, çocukların dijital platform kullanım amaçlarında oyun oynamak (%82,4) ve video izlemek (%78,4) açık ara öndedir. Ödev veya araştırma gibi eğitim odaklı kullanımlar bu oranların çok gerisinde kalarak ikincil planda yer almaktadır.
- **Mecra Hakimiyeti:** En sık kullanılan platformlar YouTube (%72,5) ve Instagram (%70,6) olarak tespit edilmiştir. Bu veri, odak grup görüşmelerindeki "dışarı çıkamıyorum, internette sosyalleşiyorum" söylemini nicel olarak desteklemekte ve

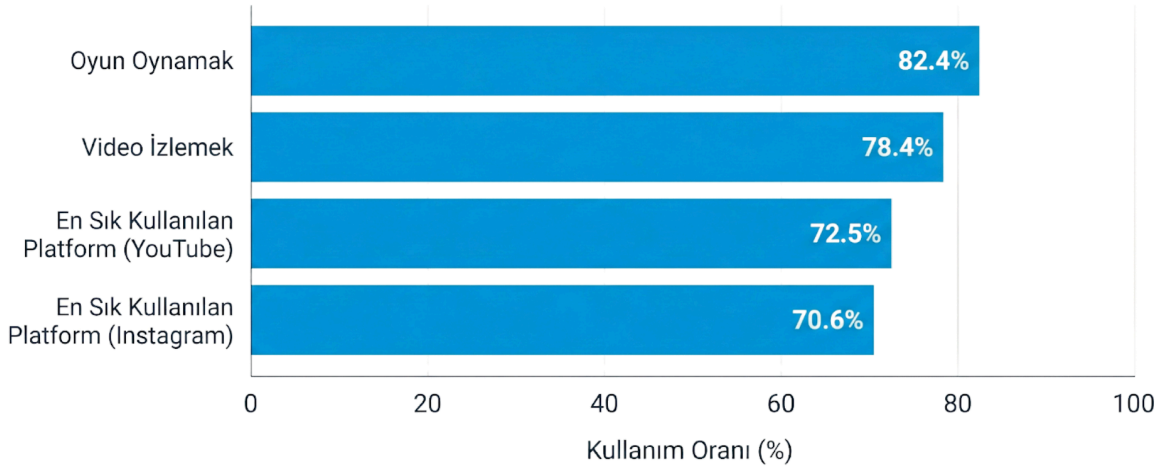
dijital alanın çocuklar için fiziksel oyun alanlarının eksikliğini gideren birincil sosyalleşme sahasına dönüştüğünü göstermektedir.

İzmir sahasından elde edilen bu "yüksek oyun ve video tüketimi" bulgusu, aşağıda detaylandırılan "zaman paradoksu" ve "nöropsikolojik döngüler" ile doğrudan ilişkilidir.

3.1.1. Dijital Çağın “Zaman” Paradoksu: Süreyi Ölçmek Neyi Ölçer?

Ekran süresi kavramı, dijital çağın en tartışmalı ölçütlerinden biridir. Geleneksel medya döneminde “maruz kalınan süre” içerik etkilerini öngörmek için yeterli bir değişkenken, bugün çoklu ekran, eşzamanlı medya kullanımı ve sürekli bağlantı durumu bu ilişkiyi karmaşıklaştırmıştır. Artık çevrim içi kalmak yalnızca boş zaman etkinliği değil, kimlik kurma, sosyalleşme, oyun, eğitim ve hatta duygusal düzenleme işlevlerini de içerir.

Çocukların Dijital Dünyası: Oyun ve Video Tüketiminin Hegemonyası

Not: Çocuklar dijital alanı birincil olarak eğlence ve tüketim odaklı kullanmaktadır.

OECD'nin *Digital Education Outlook* (2021) raporu, çocukların ekranla temasının yalnızca “süre” açısından değerlendirildiğinde hatalı sonuçlar verdiğini belirtir. Aynı sürede geçirilen iki saat, biri eğitim amaçlı, diğeri yüksek uyarımlı eğlence amaçlı olduğunda, bilişsel ve duygusal etkileri kökten farklıdır. Bu nedenle UNICEF (2024), çocukların dijital deneyimlerini değerlendirmede “zaman” göstergesini dört boyutlu ele almayı önermektedir: (1) içerik türü, (2) etkileşim biçimi, (3) sosyal bağlam, (4) çocuğun yaş ve gelişim düzeyi. Bu yaklaşım, “ekran süresi azaltma” politikalarından “ekran süresini anlamlandırma” politikalarına geçişin temelini oluşturur.

3.1.2. Nöropsikolojik Temeller: Dürtüsellik, Ödül ve Özdenetim

"Nörobilim araştırmaları, ergen beyinde haz ve heyecan arayan 'ödül merkezinin' (ventral striatum) hızla geliştiğini, buna karşın dürtüleri kontrol eden 'karar mekanizmasının' (prefrontal korteks) ise çok daha yavaş olgunlaştığını göstermektedir. Anket verilerindeki %82,4'lük yüksek oyun oynama oranı, beyindeki bu gelişimsel dengesizlikle açıklanabilir; çünkü anlık hazlar sunan dijital ortamlar, henüz tam gelişmemiş olan özdenetim mekanizmasını kolayca devre dışı bırakır.

Bu biyolojik yapı, sosyal medya platformlarının çocukları ekranda tutmak için geliştirdiği 'dikkat tuzakları' ile birleştiğinde risk büyümektedir. 'Sonsuz kaydırma', 'otomatik video oynatma' ve 'sürpriz ödüller' (beğeni/bildirim) gibi mekanizmalar, beyindeki haz duyusunu (dopamin) sürekli tetikler. UNICEF (2024), bu tasarımların çocuklar için 'yapısal bir risk' olduğunu ve buna karşı koymanın sadece çocuğun iradesine bırakılamayacağını vurgular.

Ebeveynlerin 'çocuğum telefonsuz kalınca huzursuzlanıyor' veya 'gece gizlice giriyor' şeklindeki gözlemleri, aslında bu döngünün bir sonucudur. Ebeveynler bu durumu genellikle bir 'disiplin hatası' olarak görse de bilimsel veriler, bunun ergen beyininin yapısı ile teknolojinin kancasının birleşimi olduğunu ortaya koymaktadır."

3.1.3. Özdenetimin Sosyokültürel Boyutu: Disiplin mi, Müzakere mi?

Süre yönetimi ve özdenetim yalnızca bilişsel bir beceri değil, aynı zamanda kültürel bir pratiktir. Batı literatüründe "self-regulation" kavramı özerklik ve bireysel sorumlulukla tanımlanırken , Türkiye gibi kolektivist kültürlerde çocuk davranışı genellikle otoriteye uyum üzerinden şekillenir. Bu fark, dijital davranışların denetiminde de yansır: Türk ebeveynleri, çocuklarının ekran süresini kısıtlamak için yapısal ve dışsal sınırlar koyma eğilimindedir; örneğin "telefonu gece alıyorum", "günde 2 saat sınırı koyduk".

Odak grup görüşmeleri bu eğilimi doğrulamaktadır. Katılımcıların çoğu, "ebeveyn kilidi" veya "günlük saat limiti" gibi teknik önlemleri kullanmaktadır. Ancak bu sınırlamalar çocuklarda "kural delme" stratejilerini artırmaktadır. Bu tablo, Livingstone ve Blum-Ross'un (2017) "otoriter dijital ebeveynlik" tanımıyla uyumludur. Bu yaklaşım kısa vadede süreyi azaltır ama uzun vadede davranışsal içselleşme sağlamaz; çocuk, denetim kalktığında önceki davranışına geri döner.

Buna karşın Nikken ve Jansz (2014) “aktif arabuluculuk” modelinde, ebeveyn ile çocuk dijital alışkanlıkları tartışarak ortak norm oluşturur. Çocuk, neden-sonuç ilişkisini öğrendiğinde, denetim “dışsal” değil “içsel” hale gelir. Bu model, UNICEF’in (2024) “empatik ebeveynlik” ilkesiyle örtüşür.

3.1.4. Dijital Yorgunluk ve Ebeveynin Çıkmazı

OECD’nin (2021) “ebeveynin dijital yorgunluğu” kavramı, çocukların artan dijital etkinlikleri karşısında ebeveynlerin sürekli kontrol ihtiyacı hissetmesi ancak teknik ve zaman kısıtları nedeniyle bunu sürdürememesi durumunu tanımlar. Bu yorgunluk, özellikle annelerde daha belirgindir; bakım emeği yükünün büyük kısmı hâlâ kadınlar üzerindedir. İzmir odak gruplarında anneler “çocukla ilgilenmekten yoruldukları için esneme” veya “bazen oyalanması için izin verme” gibi stratejilerden bahsetmiştir.

Bu durum, özdenetim mekanizmasının yalnızca çocukta değil, aile sisteminde de kırılma olduğunu gösterir. Livingstone ve Pothong (2023), dijital ebeveynliğin bir duygusal emek biçimi olduğunu ve ebeveynlerin de psikososyal destek gereksinimi bulunduğunu vurgular. Özdenetim, ebeveyn için de öğrenilen bir beceridir.

3.1.5. Ekran Süresinin Psikososyal Etkileri

Dijital medyanın aşırı kullanımı, çocuk ve ergenlerde çeşitli psikososyal sonuçlar doğurabilir:

- **Uyku Bozuklukları:** Melatonin baskılanması, mavi ışık maruziyeti ve sürekli bağlantı hissi nedeniyle uyku kalitesi düşer.
- **Anksiyete ve Duygudurum Dalgalanmaları:** Sosyal karşılaştırma, FOMO (“fear of missing out”) ve çevrim içi baskı, kaygı düzeyini artırır.
- **Sosyal İzolasyon:** Dijital etkileşim yoğunlaştıkça yüz yüze iletişim becerileri zayıflar.

UNICEF (2024) bu etkilerin doğrudan süreden ziyade sürekli uyarılmışlık hali (hyperarousal) ile ilişkili olduğunu belirtir. Çocuklar ekran başında geçirdikleri zamanı “dinlenme” olarak algılasa da bilişsel olarak bu, yüksek uyarım – düşük tatmin döngüsüdür.

3.1.6. Eğitimsel ve Bilişsel Boyut: Ekran Süresi Öğrenmeyi Nasıl Etkiler?

Dijital araçlar öğrenmeyi destekleyebilir, ancak pasif tüketim biçimleri bilişsel derinliği azaltır. Çoklu görev (multitasking) özellikle ergenlerde görsel dikkat dağınıklığı ve bellek

yüklenmesine yol açar. UNICEF'in *Learning in the Digital Age* raporuna göre, öğrenme amaçlı dijital kullanımın verimli olabilmesi için üç koşul gereklidir: (1) Çocuğun hedef odaklı farkındalığı, (2) İçeriğin pedagojik tasarımı, (3) Yetişkin rehberliğinde ortak gözden geçirme süreçleri.

Odak grup verileri, ebeveynlerin "ödev bahanesiyle çevrim içi kalma" gibi davranışlardan yakındığını göstermiştir. Bu gözlem, OECD'nin "görünmez çevrim içi kaytarma" (invisible online procrastination) kavramıyla örtüşür. Özdenetim eksikliği yalnızca boş zaman davranışını değil, öğrenme süreçlerini de etkiler.

3.2. Risk Algısındaki Uçurum: "Teknik Korku vs. Sosyal Tehdit"

Dijital risk kavramı, günümüzde yalnızca "zararlı içerik" odaklı bakışın ötesine geçerek; etkileşimsel, yapısal ve psikososyal kırılganlıkları kapsayan çok katmanlı bir yapıya dönüşmüştür. Bu bölümde, literatürdeki teorik çerçeve (4C Modeli), Türkiye bağlamındaki kültürel kodlar ve saha araştırmasından elde edilen nicel veriler (anket sonuçları) birleştirilerek, ebeveynler ve çocuklar arasındaki derin algı uçurumu analiz edilmiştir.

3.2.1. Kavramsal Çerçeve: Riskin Çok Katmanlı Yapısı (4C Modeli)

Bu raporun analitik zeminini oluşturan **4C Modeli** (*Content–Contact–Conduct–Contract*), dijital riskleri dört temel kategoride sınıflandırır (Livingstone ve Stoilova, 2021):

- 1. İçerik (Content) Riskleri:** Çocuğun pasif biçimde şiddet, cinsellik veya yanlış bilgiye maruz kalması.
- 2. Temas (Contact) Riskleri:** Çocuğun aktif biçimde kötü niyetli kişilerle (grooming, manipülasyon) etkileşime girmesi.
- 3. Davranış (Conduct) Riskleri:** Çocuğun siber zorbalık yapması veya kendi mahremiyetini ifşa etmesi.
- 4. Sözleşme (Contract) Riskleri:** Ticari sömürü, veri ihlali ve algoritmik manipülasyon.

Saha araştırması, ebeveynlerin risk algısının "Temas" ve "İçerik" kategorilerinde, çocukların risk algısının ise "Sözleşme" (teknik güvenlik) kategorisinde yoğunlaştığını göstermektedir.

3.2.2. Ebeveynlerin Perspektifi: "Dışarıdaki Düşman" ve Ahlaki Kaygılar

Türkiye’de ebeveynlerin dijital risk algısı, genellikle "dışarıdan gelen tehditler" ve "ahlaki bütünlüğün korunması" temaları etrafında şekillenir. Ebeveynler, dijital ortamı çocuğun aileden koparıldığı veya zarar gördüğü bir "güvenlik açığı" olarak kodlamaktadır.

- **Temas ve Yabancı Tehlikesi:** Anket sonuçlarına göre ebeveynlerin en büyük korkusu %70,6 oranıyla "**Çocuğumun kötü niyetli kişilerle tanışması**" riskidir. Bu veri, literatürdeki "grooming" (çevrim içi istismar) endişesiyle örtüşmektedir. Odak grup görüşmelerinde bir ebeveynin, "*Yetişkin bir bireyin çocuğuyla flört etmeye çalıştığını fark etmesi*", bu korkunun somut bir yansımasıdır.
- **İçerik ve Travma:** Ebeveynlerin ikinci büyük endişesi (%60,8) şiddet ve cinsellik içeren videolardır. Özellikle YouTube ve TikTok algoritmalarının sunduğu "madde kullanımını özendiren" veya "travmatik" içerikler, ebeveynler tarafından denetlenmesi en zor alan olarak tanımlanmıştır.
- **Finansal Kaygı (Dolandırıcılık):** Ebeveynler ayrıca, çocukların ekonomik okuryazarlık eksikliğinden kaynaklanan veri hırsızlığı ve dolandırıcılık risklerini de sıkça dile getirmiştir. Bir annenin "*YouTube'daki linke bastı, para çekildi*" ifadesi, bu riskin ebeveynlerde "yasaklayıcı refleksleri" (cihazı elinden alma) tetiklediğini göstermektedir.

3.2.3. Çocukların Perspektifi: Teknik Korkular ve Anlamlandırma Sorunu

Ebeveynlerin "sosyal ve ahlaki" odaklı risk algısına karşın, çocukların risk algısı şaşırtıcı derecede "teknik ve varlık odaklı"dır.

- **Varlık Kaybı Korkusu:** Anket verilerine göre çocukları en çok korkutan durumlar "Hesabımın çalınması" (%64,7) ve "Virüs bulaşması" (%51)'dir. Çocuklar, dijital statülerini (oyun seviyesi, sosyal medya hesabı) korumayı, duygusal güvenliklerinden daha öncelikli görmektedir.
- **Bilişsel vs. Davranışsal Farkındalık:** Odak gruplarda çocuklar, "*Annem tanımadığınla konuşma diyor ama nedenini anlatmıyor*" diyerek, riskleri "ebeveyn kuralı" olarak bildiklerini ancak "neden tehlikeli olduğunu" anlamadıklarını belirtmiştir. Bu durum, çocukların risk farkındalığının bilişsel düzeyde değil, davranışsal (itaat) düzeyinde kaldığını kanıtlamaktadır.
- **Siber Zorbalık Körlüğü:** Çocuğun psikolojik bütünlüğünü hedef alan siber zorbalık riskinden korkanların oranının %25,5 seviyesinde kalması, çocukların ilişkisel riskleri

(alay edilme, dışlanma) bir "risk" olarak değil, dijital oyun kültürünün "doğal bir parçası" olarak kanıksadıklarını düşündürmektedir.

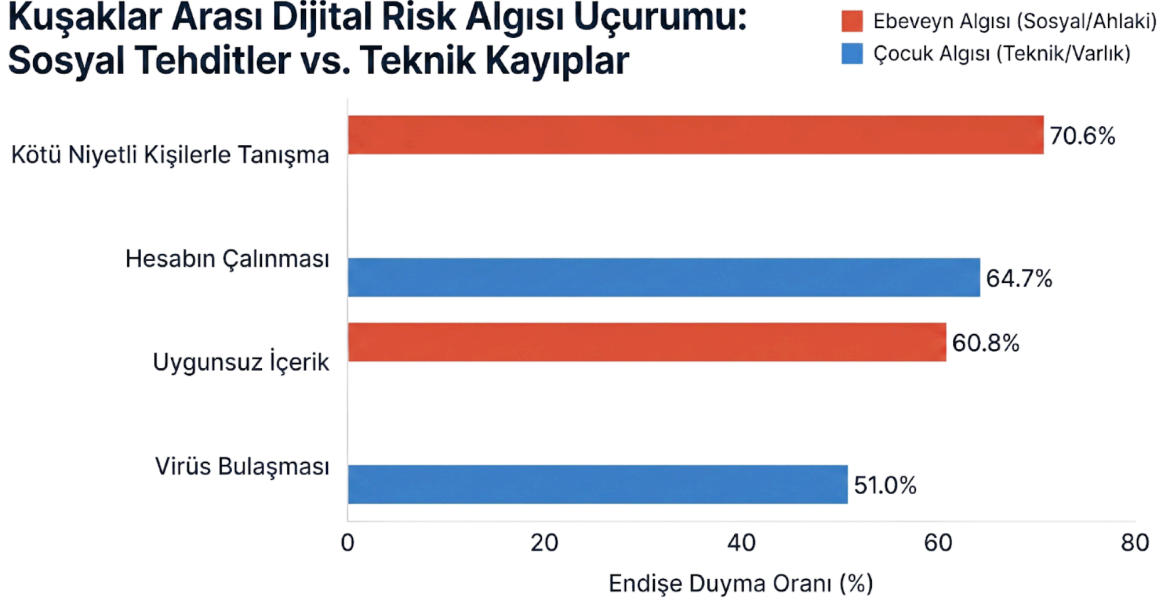
3.2.4. Gözden Kaçan Boyut: Yapısal (Sözleşme) Riskler

Hem ebeveynlerin hem de çocukların radarından kaçan en sinsi risk kategorisi, Yapısal Risklerdir. Algoritmik manipülasyon, veri madenciliği ve gizli ticari hedeflemeler, çocuğun rızası dışında gerçekleşen ihlallerdir.

- Araştırma bulguları, ebeveynlerin "kiminle konuştuğuna" odaklanırken, platformların çocukların verilerini nasıl işlediğine dair farkındalıklarının düşük olduğunu göstermektedir.
- UNICEF (2024), bu tür risklerin "sessiz riskler" (silent risks) olduğunu ve çocukların dijital ayak izlerinin, gelecekteki yaşamlarını etkileyebilecek bir "tüketici profiline" dönüştürüldüğünü vurgular.

Sonuç: Bu tablo, kuşaklar arasında ciddi bir "risk dili" uyumsuzluğu olduğunu göstermektedir. Ebeveyn "ahlakı ve güvenliği", çocuk "hesabı ve cihazı", platformlar ise "veriyi" koruma/kullanma peşindedir. Etkili bir koruma politikası, bu üç ayrı düzlemi ortak bir "dijital dayanıklılık" zemininde buluşturmayı gerektirir.

Kuşaklar Arası Dijital Risk Algısı Uçurumu: Sosyal Tehditler vs. Teknik Kayıplar

3.3. Ebeveynlerin Perspektifi: Kaygı, Kontrol ve Cinsiyetlendirilmiş Sorumluluk

Ebeveynlerin dijital dünyaya bakışı, çocukların "eğlence ve oyun" odaklı perspektifinden radikal biçimde ayrılarak; "korku, denetim ve yetersizlik hissi" ekseninde şekillenmektedir. Bu bölümde, ebeveynlerin dijital ebeveynlik pratikleri, risk alguları ve bu süreçte toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi, saha verileri ışığında analiz edilmiştir.

3.3.1. Dijital Ebeveynliğin Cinsiyetlendirilmiş Doğası

Literatürde tartışılan "dijital ebeveynliğin cinsiyetlendirilmiş doğası" (gendered digital parenting), anket verileriyle çarpıcı biçimde doğrulanmıştır. Dijital dünyadaki riskleri yönetme, denetleme ve çocukla iletişim kurma sorumluluğu, ebeveynler arasında eşit dağılmamaktadır.

- **Katılımcı Dağılımı:** Araştırmaya katılan ve dijital ebeveynlik süreçlerini üstlenen ebeveynlerin %84,3'ü kadın (anne), yalnızca %15,7'si erkektir (baba).
- **Dijital Bakım Emeği:** Bu orantısız dağılım, dijital riskleri yönetme, çocukların çevrim içi davranışlarını izleme ve "dijital bakım emeği"ni üstlenme sorumluluğunun Türkiye bağlamında hâlâ birincil olarak annelere atfedildiğini göstermektedir.
- **Rollerin Ayrışması:** Babaların dijital süreçlere katılımının sınırlı olması, literatürde tartışılan "annelerin dijital yorgunluğu" (parental digital fatigue) olgusunun temel nedenlerinden biridir. Anneler "gözetleyen ve endişelenen" taraf olurken, babalar genellikle kriz anında devreye giren "nihai otorite" olarak konumlanmaktadır.

Dijital Ebeveynliğin Cinsiyetlendirilmiş Doğası: Yük Kimin Omuzlarında?

Sonuç: Dijital risk yönetimi ve ebeveynlik yükü ezici bir çoğunlukla annelerin üzerindedir, bu da "dijital ebeveynlik yorgunluğu" yaratmaktadır.

3.3.2. Risk Algısında Öncelikler: "Dışarıdaki Düşman" Korkusu

Çocuklar dijital riskleri "hesap çalınması" veya "virüs" gibi teknik/varlık odaklı tehditler olarak algılamakta, ebeveynlerin risk algısı tamamen "sosyal tehditler" ve "ahlaki kaygılar" üzerine kuruludur.

- **Birincil Kaygı (Temas Riski):** Anket sonuçlarına göre ebeveynlerin açık ara en büyük endişesi "Çocuğumun kötü niyetli kişilerle tanışması / iletişim kurması" (%70,6) riskidir. Bu veri, ebeveynlerin dijital alanı bir "güvenlik açığı" olarak değil, çocuğun ahlaki ve fiziksel bütünlüğüne yönelik bir "dış tehdit alanı" (stranger danger) olarak kodladığını göstermektedir.
- **İkincil Kaygı (İçerik Riski):** Bunu "Uygunsuz/Zararlı içeriklere maruz kalma" (%60,8) ve "Dolandırıcılık" (%49) takip etmektedir.
- **Algı Uçurumu:** Ebeveynler, çocuklarının *neyi kaybettiğinden* (veri, hesap) ziyade, *kiminle konuştuğundan* endişe etmektedir. Bu durum, çocuk ve ebeveyn arasında riskin tanımı konusunda temel bir uyumsuzluğa (perception gap) işaret eder.

3.3.3. Denetim Stratejileri: "Polisiye Tedbirler" ve Yasaklama

Ebeveynlerin yüksek kaygı düzeyi, denetim stratejilerine "kısıtlayıcı" (restrictive) ve "polisiye" bir karakter kazandırmakta; bu durum çocuklarda güvenli davranışı değil, gizlenme refleksini tetiklemektedir.

- **Denetim Yöntemleri:** Ebeveynlerin %64,7'si birincil strateji olarak "İnternet kullanımına süre kısıtlaması koyarım" seçeneğini işaretlemiştir. İkinci en yaygın yöntem ise "Cihazını veya geçmişini kontrol ederim" (%45,1) seçeneğidir.
- **Katılımcı Yöntem Eksikliği:** Buna karşın, "Çocuğumla birlikte internette vakit geçiririm" veya "Ona uygun siteleri birlikte belirleriz" gibi aktif/katılımcı medyasyon yöntemlerini kullananların oranı oldukça düşüktür.
- **Güven Erozyonu:** Çocukların %51'inin "ailem cihazımı karıştırır" algısı , ebeveynlerin %45,1'lik "kontrol ederim" beyanıyla örtüşmektedir. Bu durum, aile içindeki dijital yönetişimin "güven ve rehberlik"ten ziyade "gözetim ve kısıtlama" ekseninde yürüdüğünü nicel olarak kanıtlamaktadır.

3.3.4. Kapasite Eksikliği ve Eğitim Talebi

Ebeveynlerin başvurduğu kısıtlayıcı ve 'polisye' yöntemler, 25 No'lu Genel Yorum'un '**Aile Ortamı**' ilkesiyle çelişmektedir. Genel Yorum, ebeveyn rehberliğinin 'kontrol etme ya da yasaklama yerine karşılıklı empati ve saygıya dayanması' gerektiğini; çocuğun yaşı ve '**gelişen kapasitesi**' (evolving capacities) arttıkça denetimin yerini rehberliğe bırakması gerektiğini belirtir. Ancak İzmir sahasındaki veriler, ebeveynlerin çocuğun artan dijital yeteneklerine 'daha fazla yasakla' yanıt vererek, Komite'nin önerdiği 'otonomi dengesini' kuramadıklarını göstermektedir.

Ebeveynlerin sert denetim tedbirlerine başvurmasının ardında yatan temel nedenlerden biri, dijital okuryazarlık ve iletişim becerileri konusundaki yetersizlik hisleridir.

- **Eğitim İhtiyacı:** Katılımcılara yöneltilen sorularda, ebeveynlerin %78,4'ü "Çevrim içi güvenlik ve riskler konusunda eğitim almak isterim" talebini dile getirmiştir.
- **İletişim Desteği:** Ayrıca %51'i "Dijital ebeveynlik ve iletişim" konusunda özel destek talep etmektedir.
- **Çaresizlik Stratejisi:** Bu yüksek talep, ebeveynlerin mevcut "yasakçı" tutumlarının bir tercih değil, alternatif yöntemleri (rehberlik, diyalog, ortak kullanım) bilmemekten kaynaklanan bir çaresizlik stratejisi olduğunu göstermektedir.

Bu bulgular, ebeveynlerin "kötü polis" rolünden çıkarılıp, teknik ve pedagojik açıdan donanımlı "dijital mentorlara" dönüştürülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Ebeveynler, riskleri yasaklayarak yok edemeyeceklerini, ancak çocuklarını bu risklere karşı donatarak (dijital dayanıklılık) koruyabileceklerini öğrenmeye ihtiyaç duymaktadır.

3.4. Ebeveynlerin Kapasite Eksikliği ve Eğitim Talebi

Saha araştırmasından elde edilen veriler, ebeveynlerin dijital riskleri yönetirken başvurdukları sert denetim tedbirlerinin (yasaklama, interneti kesme, cihazı fiziksel olarak saklama vb.), bilinçli ve sürdürülebilir bir pedagojik tercih olmaktan ziyade, alternatif yöntemlerin bilinmemesinden kaynaklanan bir "çaresizlik stratejisi" olduğunu göstermektedir. Literatürde "kısıtlayıcı medyasyon" olarak tanımlanan bu yöntemler, ebeveynlerin hem teknik hem de iletişimsel kapasite eksikliklerini örtmek için kullandıkları, anlık krizleri çözmeye yarayan ancak uzun vadede ebeveyn-çocuk güven ilişkisini zedeleyen kısa vadeli çözümlerdir.

İzmir sahasındaki gözlemler, bu kapasite sorununun iki temel boyutu olduğunu ortaya koymaktadır:

3.4.1. Teknik Yetersizlik ve Denetimin Fizikselleşmesi: Ebeveynlerin önemli bir kısmı, dijital güvenlik araçlarını (içerik filtreleri, gizlilik ayarları, süre yönetimi yazılımları) kullanma konusunda kendilerini yetersiz hissetmektedir. Özellikle sosyoekonomik düzeyi (SES) daha düşük hanelerde belirginleşen bu "teknoloji bilgisi eşitsizliği" (*digital literacy gap*), dijital denetimin niteliğini değiştirmektedir. Yazılım tabanlı ve esnek denetim mekanizmalarını kullanamayan ebeveynler, denetimi "cihazı saklamak", "modemi kapatmak" veya "telefonu elinden almak" gibi fiziksel ve çatışmacı yöntemlere indirgemek zorunda kalmaktadır. Bu durum, çocuğun teknolojiyi güvenli kullanmayı öğrenmesini engellemekte, sadece erişimi bloke ederek riski (ve aynı zamanda fırsatı) ertelemektedir.

3.4.2. İletişim Krizi ve "Dijital Ebeveynlik Stresi": Sorun yalnızca teknik araçların kullanımıyla sınırlı değildir; daha derin bir kriz, çocukla dijital sınırlar üzerine nasıl konuşulacağını bilememekten kaynaklanan **iletişimsel yetersizliktir**. Türkiye'deki geleneksel "otoriter" ebeveynlik kültürü, çocuğun itaat etmesine odaklanırken; dijital dünya etkileşim, müzakere ve özerklik talep etmektedir. Ebeveynler, kendi hakim olmadıkları bir alanda çocuklarına kural koymaya çalışırken otorite kaybı yaşamakta, bu da aile içi çatışmayı ve "dijital ebeveynlik stresi"ni tırmandırmaktadır. Çocukların teknik olarak ebeveynlerinden daha donanımlı olması, ebeveynlerdeki "kontrolü kaybediyorum" kaygısını tetikleyerek yasakçı refleksleri beslemektedir.

3.4.3. Çözüm Arayışı: "Polis" Değil "Rehber" Olma İsteği Ebeveynlerin içinde bulunduğu bu sıkışmışlık, eğitim taleplerine yönelik istatistiklerde çarpıcı bir "yardım çağrısı" olarak karşımıza çıkmaktadır. Anket sonuçlarına göre:

- Ebeveynlerin %78,4'ü "Çevrim içi güvenlik ve riskler" konusunda teknik eğitim almak istemektedir.
- Daha da önemlisi, %51'i teknik bilginin ötesinde, doğrudan "Dijital ebeveynlik ve iletişim" konusunda pedagojik destek talep etmektedir.

Bu yüksek oranlar, ebeveynlerin mevcut "yasakçı polis" rollerinden memnun olmadıklarını açıkça kanıtlamaktadır. Odak grup görüşmelerinde bir annenin dile getirdiği "*Hem korumak istiyorum hem de sürekli peşinde polis gibi davranmaktan yoruluyorum*" ifadesi, bu rol çatışmasının yarattığı yorgunluğu özetlemektedir. Ebeveynler, çocuklarına sürekli "hayır" diyen taraf olmak yerine; sınırları müzakere edebilen, riskleri konuşabilen yetkin "**dijital rehberlere**" dönüşmek istemektedir.

Mevcut tablo, riskleri yasaklayarak yok etmenin mümkün olmadığını, çözümün ebeveynin kapasitesini artırmaktan geçtiğini göstermektedir. Bu bağlamda, politika yapıcılar ve uygulayıcılar için yol haritası nettir: Ebeveyn eğitimleri, yalnızca "hangi tuşa basılacağını" öğreten teknik bir formatla sınırlı kalmaz. Eğitimler, BM Genel Yorum No. 25'in de vurguladığı gibi, çocuğun "gelişen kapasitesine" saygı duyan, güvene dayalı iletişimi merkeze alan ve ebeveyni "denetleyici" konumdan "eşlik edici/mentor" konumuna taşıyan bütüncül bir pedagojik müfredata dayanmalıdır.

3.5. Genel Değerlendirme

Saha çalışmasından elde edilen bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'deki ailelerde dijital risk yönetiminin "**güven, iletişim ve rehberlik**" ekseninden ziyade; "**korku, kaygı ve yasaklama**" ekseninde şekillendiği görülmektedir. Araştırma, ebeveyn ve çocuk dünyaları arasında ciddi bir "**algı ve öncelik kopuşu**" olduğunu ortaya koymaktadır. Ebeveynler dijital alanı çocuğun fiziksel ve ahlaki bütünlüğüne yönelik "dışsal/kriminal" bir tehdit alanı olarak kurgularken; çocuklar burayı sosyal statülerini ve varlıklarını sürdürdükleri bir yaşam alanı olarak görmekte, riskleri ise daha teknik (hesap güvenliği vb.) düzeyde tanımlamaktadır.

Bu uyumsuzluk, ebeveynlerin geliştirdiği "**polisye denetim**" (cihaz karıştırma, yasaklama) reflekslerinin, çocuklar tarafında bir güvenlik kalkanı oluşturmak yerine, "**gizli direniş**" pratiklerini tetiklediğini göstermektedir. Ebeveynin sadece "suç/tehdit" arayan bakışı, siber zorbalık gibi ilişki risklerin gözden kaçmasına neden olmaktadır. Daha da önemlisi, denetimden kaçınma refleksiyle sorunlarını ebeveyniyle paylaşmayan çocuklar, teknik olarak sorunu (engelleme yoluyla) çözseler bile, maruz kaldıkları travmanın duygusal yüküyle yalnız kalmaktadır.

Sonuç olarak mevcut tablo, ebeveynlerin çocuklarını korumak adına kurdukları baskı mekanizmasının paradoksal bir biçimde çocukları savunmasız bıraktığını kanıtlamaktadır. Bu nedenle çözüm, riski tamamen yok etmeye çalışan "**steril alan**" yaklaşımından; çocuğun riski tanıdığı, yönettiği ve korkmadan yardım isteyebildiği "**dijital dayanıklılık**" (**resilience**) modeline geçişte yatmaktadır.

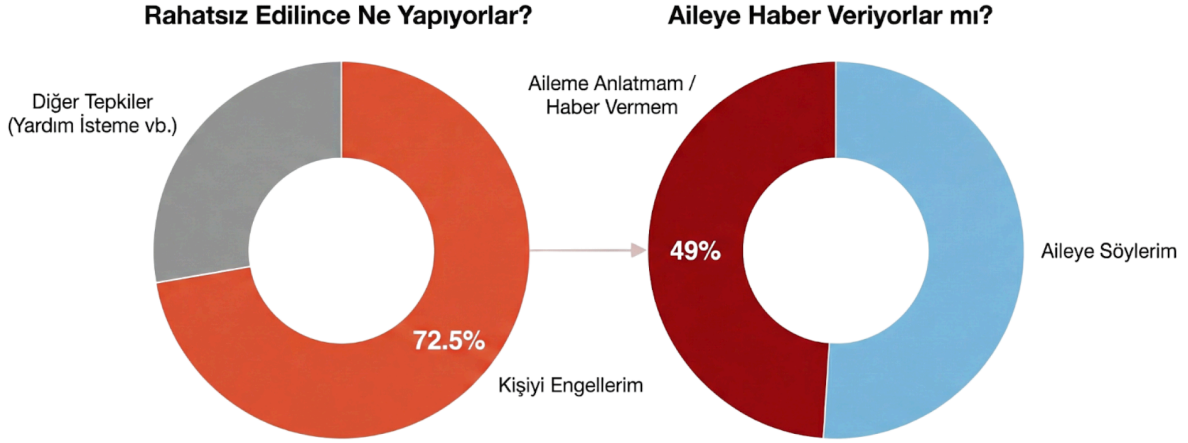
4. SONUÇ: KORUMA KÜLTÜRÜNDEN DAYANIKLILIK KÜLTÜRÜNE

UNICEF Türkiye'nin ACAR programı kapsamında yürütülen “Gençlerle Katılımcı Bilgi Üretimi ve Medya İzleme için Kapasite Geliştirme Projesi”nin analitik bir çıktısı olan bu rapor; İzmir (Buca ve Kadifekale) örneği üzerinden çocukların dijital risk algularını, ebeveynlerin denetim reflekslerini ve yerel bağlamın dijital deneyimler üzerindeki etkisini kapsamlı bir şekilde ortaya koymuştur. Literatür taraması, odak grup görüşmeleri ve 350 kişilik anket verilerinin bütünleşik analizi, Türkiye'deki dijital güvenlik tartışmalarına yön verecek üç temel sonucu açığa çıkarmıştır.

Birincisi, kuşaklar arası bir “Algı ve İletişim Kopukluğu” mevcuttur. Araştırma verileri, ebeveynler ve çocukların dijital riskleri tamamen farklı düzlemlerde tanımladığını kanıtlamıştır. Ebeveynlerin %70,6'sı en büyük tehdit olarak “**kötü niyetli yabancıları**” ve ahlaki riskleri görürken; çocuklar %64,7 oranında “**hesap çalınması**” ve “virüs” gibi teknik/varlık odaklı risklerden korkmaktadır. Risk tanımlarındaki bu uyumsuzluk, tarafların aynı dili konuşmasını engellemekte ve güvenlik yönetimini verimsizleştirmektedir. Ebeveyn "ahlakı", çocuk "hesabını" korumaya çalışırken; siber zorbalık ve duygusal manipülasyon gibi ilişkisel riskler gözden kaçmaktadır.

İkincisi, yasağcı denetim “Sessizlik Döngüsü” yaratmaktadır. Ebeveynlerin %45,1 oranında cihaz karıştırma gibi “polisye” denetim yöntemlerine başvurması, çocuklarda güvenli davranışı değil, gizlenme becerisini geliştirmiştir. Çocukların %49'unun bir tehdit anında ailesine haber vermemesi ve %72,5'inin sorunu sadece “engelleyerek” çözmeye çalışması, mevcut ebeveynlik stratejilerinin çocukları savunmasız ve yalnız bıraktığını göstermektedir. Otorite korkusu, risk anında ihtiyaç duyulan yetişkin desteğine erişimi bloke etmektedir.

Sessizlik Döngüsü: Çocuklar Tehdit Anında Yalnızlaşıyor

⚠️ Sonuç: Çocuklar tehdidi teknik olarak (engelleyerek) çözmeye çalışıyor, ancak duygusal destek için aileye başvurmuyor. Bu durum onları savunmasız bırakıyor.

Üçüncüsü, dijital deneyim “Eşitsizliklerin Telafi Alanı”na dönüşmüştür. Özellikle sosyoekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerde, dijital alanın çocuklar için güvenli fiziksel oyun alanlarının yokluğunu telafi eden zorunlu bir "sığınak" olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, ekran süresi tartışmalarını bireysel bir disiplin sorunu olmaktan çıkarıp, kentsel ve sosyal bir adalet sorununa dönüştürmektedir. Ayrıca dijital ebeveynlik yükünün %84,3 oranında annelerin üzerinde olması, toplumsal cinsiyet rollerinin dijital alanda da yeniden üretildiğini doğrulamaktadır.

Nihai Değerlendirme: Bu raporun bulguları, Türkiye’de çocukların dijital güvenliğinin sağlanmasında “Riskten Koruma” paradigmasından “Dijital Dayanıklılık” paradigmasına geçişin zorunlu olduğunu göstermektedir. Çocukları risklerden tamamen yalıtılmak ne mümkündür ne de pedagojik açıdan doğrudur. Asıl hedef; çocukların riskleri tanıyan, duygusal manipülasyonu fark eden ve korkmadan yardım isteyebilen **aktif dijital özneler** olarak güçlendirilmesidir.

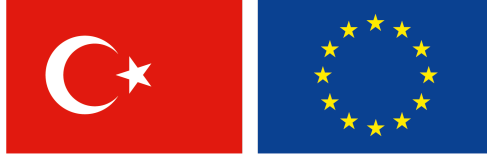
Bunun için ebeveynlerin “denetleyici” rolden “rehber” role, çocukların “korunan” rolden “katılımcı” role, politika yapımcıların ise “yasaklayıcı” bir tutumdan “kapsayıcı” ve hak temelli bir vizyona evrilmesi gerekmektedir. Avrupa Birliği’nin finansal desteği ve UNICEF’in teknik koordinasyonu ile yürütülen ACAR Projesi, bu çok katmanlı dönüşümün yerel ölçekteki ilk somut adımlarını tanımlamakta; çocuk haklarını merkeze alan, katılımcı ve sürdürülebilir bir dijital ekosistem için güçlü bir başlangıç zemini sunmaktadır. Bu çerçevede, kamusal aktörleri, yerel yönetimleri ve sivil toplum kuruluşlarını, çocukların dijital dünyada

yalnızca korunmasını değil aynı zamanda güçlendirilmesini hedefleyen bu yeni “Dijital Dayanıklılık” sözleşmesine ortak olmaya davet ediyoruz.

KAYNAKLAR

- Helsper, E., & Vosloo, S. (2022). *Child-centered digital equality framework*. UNICEF Innocenti.
- Livingstone, S., & Blum-Ross, A. (2017). *Parenting for a Digital Future*. Oxford University Press.
- Livingstone, S., & Pothong, K. (2023). *Digital futures for children*. LSE.
- Livingstone, S., & Stoilova, M. (2021). *The 4Cs of online risk: Content, Contact, Conduct, and Contract*. LSE Research.
- Livingstone, S., Stoilova, M., & Ólafsson, K. (2018). *EU Kids Online*. LSE Research.
- Nikken, P., & Jansz, J. (2014). Parental mediation of young children's internet use. *Learning, Media and Technology*, 39(2), 250–266.
- OECD. (2021). *Digital Education Outlook 2021*. OECD Publishing.

“Bu rapor Avrupa Birliği’nin eş finansman desteği ile UNICEF tarafından yürütülen ACAR Projesi Sivil Toplum rgtleriyle İş Birliği Programı kapsamında desteklenen Gençlerle Katılımcı Bilgi retimi ve Medya İzleme için Kapasite Geliştirme alışması kapsamında hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamıyla Dijital Medya Araştırmaları Derneği aittir ve Avrupa Birliği ve UNICEF’in görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz.

Avrupa Birliği tarafından
eş-finanse edilmektedir

Bu rapor, İzmir genelinde 200 çocuk ve 150 ebeveynin katılımıyla gerçekleştirilen kapsamlı bir araştırmanın sonuçlarını sunmaktadır. Çalışma, dijital dünyadaki riskleri yalnızca "koruma" odaklı değil, çocukların haklarını merkeze alan "dijital dayanıklılık" perspektifiyle analiz etmektedir. Ebeveynlerin sosyal kaygıları ile çocukların teknik korkuları arasındaki algı uçurumunu somut verilerle ortaya koyan rapor, yerel yönetimler ve politika yapıcılar için stratejik çözüm önerileri sunmaktadır.